

Grzegorz Szczypa

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1398-0883>

Piotr Błaszczak

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1413-3544>

Biblioteka Główna

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

WSPARCIE BIBLIOTEK AKADEMICKICH W DZIAŁANIACH UCZELNI NA RZECZ EWALUACJI – REKONESANS

Streszczenie: Biblioteki akademickie stale dostosowują się do uniwersytetów i wkraczają na nowe pola działań, które zmieniają ich rolę i rangę w ekosystemie uczelni. Konstytucja dla Nauki wprowadziła ogromne zmiany w zakresie ewaluacji uniwersytetów. Celem artykułu jest zbadanie, w jaki sposób biblioteki pełnych uniwersytetów rozpoczęły proces ewaluacji, jakich narzędzi używają i jak wpłynęło to na ich strukturę organizacyjną. Szerszy kontekst zagadnienia prezentują wyniki badań ankietowych, uzupełnione o studium przypadku Biblioteki Głównej UMCS.

Słowa kluczowe: biblioteka a ewaluacja, działania bibliotek na rzecz uczelni, ewaluacja, narzędzia do ewaluacji, współpraca biblioteki i uniwersytetu

Support for Academic Libraries in University Activities for Evaluation

Abstract: University libraries are constantly adapting to universities and entering new fields of activity that change their role and status in the university system. The Constitution for Science has brought tremendous changes to the evaluation of universities. The aim of this paper is to explore how libraries of general universities have implemented the evaluation process, which tools they have been using and how this has affected their organisational structure. The broader context of the issue is constituted by the results of a survey, supplemented by a case study of the Main Library of Maria Curie-Skłodowska University.

Keywords: library and evaluation, libraries' activities for universities, evaluation, evaluation tools, library-university cooperation

Wprowadzenie

Współpraca czy wsparcie? Termin „współpraca” w odniesieniu do bibliotek akademickich i uniwersytetów od dawna jest odmieniany przez wszelkie przypadki – po lekturze wybranych artykułów z tego zakresu (choćby ze zbiorczego tomu *Współpraca bibliotek z naukowcami*¹) można by dojść do wniosku, że w zasadzie biblioteka i jej macierzysta instytucja stanowią przykład idealnego układu symbiozy.

Gdy jednak przyjrzymy się współpracy pomiędzy jednostkami, można zauważyć, że to określenie stanowi nadużycie – skoro Konstytucja dla Nauki w słynnej jednozdaniowej wzmiance² mówi jedynie, że w uczelni funkcjonuje biblioteka, bez jakiegokolwiek klasyfikowania jej działań, może więc ona właściwie wykonywać dowolne czynności administracyjne, zahaczające o pulę tradycyjnych kompetencji.

Intrygujące jest to, że autorki jednego z serii problemowych artykułów poświęconych tym zagadnieniom (B. Mąka-Stolingwa i B. Starosta³), zawartych we wspomnianym tematycznym numerze Biuletynu EBIB, również zauważają słabość pozycji biblioteki w relacji z uniwersytetem, mówiąc o „roli służebnej wobec nauki i kształcenia”. Oczywiście jest to, że biblioteki dla naukowca/studenta stanowią środek do osiągnięcia celu, jednak rysuje się tu także kwestia widoczna w powiązaniu z nagrodą, jaką otrzymują bibliotekarze za trud współpracy, w postaci „osiągnięcia satysfakcji, nie tylko zespołowej⁴”. Trudno zaprzeczyć, że są to istotne wartości, jednak niepokoić może brak ich przełożenia na aspekt finansowy.

Słowniki języka polskiego (PWN czy WSJP) pomijają kwestię wynagrodzenia w ramach współpracy, jednak wykonywanie zadania, które w innej jednostce wiąże się z pieniężnym ekwiwalentem – bezpłatnie, może zaburzać ideę tego działania (współdziałanie bez współdzielenia wynagrodzenia).

Ze względu na kłopotliwość poruszania kwestii finansowych związanych z funkcjonowaniem obcych instytucji możemy jedynie przywołać przykład (swoją drogą ciekawe, czy problematyka stałych i dodatkowych wynagrodzeń bibliotekarzy akademickich doczeka się kiedyś szerszej analizy?), w którym za wprowadzenie ponad 1700 rekordów, gotowych do przesłania do Polskiej Bibliografii Narodowej pracownik biblioteki nie otrzymał żadnej gratyfikacji ze strony wydziału, będącego beneficjentem tej pracy. Zauważmy, że bibliotekarz/redaktor zaprzęgnięty do

¹ B. Mąka-Stolingwa, B. Starosta, *Współpraca bibliotekarz – naukowiec na Politechnice Wrocławskiej*, „Biuletyn EBIB” 2018, nr 183, [online], <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/issue/view/5> [dostęp: 17.03.2021].

² Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, art. 49, [online], <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180001668> [dostęp: 17.03.2021].

³ B. Mąka-Stolingwa, B. Starosta, *op. cit.*

⁴ *Ibidem*, s. 1.

nowego zadania siłą rzeczy ma mniej czasu, by realizować codzienne obowiązki u bezpośredniego pracodawcy. Kwestia ta sygnalizuje pewien charakterystyczny dla ostatnich lat paradoks, w którym pracownik pozostający formalnie podwładnym biblioteki i utrzymywany z jej środków wykonuje zadania na rzecz innych jednostek, co często rzutuje na niedopełnianie jego podstawowych obowiązków.

Stąd w tytule artykułu, będącego rozpoznaniem świeżych dla bibliotek i uczelni zagadnień, znajdziemy określenie „wsparcie”, a nie „współpraca”.

Oczywiście tego rodzaju delegowanie pracownika do zadań na rzecz innej instytucji nie jest niczym nowym ani zaskakującym, zwłaszcza w dobie przemian tradycyjnego bibliotekarstwa, wymuszającego rozszerzania kompetencji, jednak warto powiedzieć o nim wprost. Z jednej strony pozwoli to na doprecyzowanie stanu faktycznego i uchroni przed nadużywaniem pięknie brzmiących, ale niezbyt przystających do rzeczywistości słów, z drugiej może stać się pretekstem do późniejszego zbadania przepływu wynagrodzenia w takich przypadkach.

Biblioteka Uniwersytecka UMCS od kilku lat (poza wspomnianym wsparciem w postaci opracowywania rekordów dla Wydziału Prawa i Administracji) realizuje inne zadania, które według A. Drabek wpisują się w szersze działania z zakresu współpracy na linii biblioteka–uniwersytet⁵, takie jak:

- analiza cytowań (głównie na potrzeby grantów i postępowania awansowego),
- bibliometria dla czasopism z poszczególnych dziedzin wiedzy w Scopus i Web of Science,
- opracowanie statystyk dla wybranych dyscyplin reprezentowanych na UMCS,
- analiza dorobku naukowego pracowników UMCS,
- wsparcie redakcji czasopism UMCS w sprawozdawczości na rzecz baz: Pol-Index, Index Copernicus i CEJSH przez wprowadzanie metadanych czasopism i poszczególnych artykułów wraz z abstraktami i bibliografią,
- opracowanie wzorców dla Data Management Plan na potrzeby grantów MNiSW.

Nietrudno zauważyć, że są to głównie kwestie związane z kompetencjami Oddziału Informacji Naukowej, który – przynajmniej w przypadku naszej macierzystej jednostki – zaczyna dryfować w kierunku „oddziału do zadań specjalnych”. Choć powyższe określenie może wydać się nieco zabawne, to w dobie cichej rewolucji w świecie bibliotek akademickich brzmi jednak niepokojąco. Doprecyzujmy – nie obawiamy się o uzasadnienie istnienia w strukturze uniwersytetu komórki o takich

⁵ A. Drabek, *Rola biblioteki w procesie parametryzacji uczelni*, [w:] *I Kongres Bibliotek Szkół Wyższych*, Łódź 12–14 czerwca 2019, red. I. Sójkowska, L. Derfert-Wolf, Stowarzyszenie EBIB (Materiały Konferencyjne EBIB, nr 26), s. 1–10, [online] https://rebus.us.edu.pl/bitstream/20.500.12128/11745/1/Drabek_Rola_biblioteki_w_procesie_parametryzacji_uczelni.pdf [dostęp: 17.03.2021].

umiejętnościach i wiedzy, ale raczej stopniowego wyprowadzenie jej poza samą bibliotekę.

Kompetencje Informacji Naukowej zawsze były rozległe i obejmowały tak różne zadania, jak udostępnianie własnych zbiorów, prowadzenie i administrowanie bazami danych, przeprowadzanie szkoleń stacjonarnych i online, organizowanie wystaw i konferencji, realizowanie kwerend, współprowadzenie strony domowej biblioteki czy bezpośrednie kontakty z naukowcami i studentami w sprawach związanych z dostępem do wiedzy. To umiejętności cenne, zwłaszcza kiedy dla uczelni istotne stają się wszelkiego rodzaju wskaźniki bibliometryczne, sprawozdawczość na rzecz MNiSW czy umiejętność deponowania wiedzy/danych badawczych.

Ostatnie kilka lat to przesunięcie środka ciężkości pracy Oddziału Informacji. Bazy danych stały się łatwiejsze w obsłudze i zostały wyprowadzone na zewnątrz; dostęp do szerokopasmowego internetu przestał być jakimkolwiek wabikiem dla studenta; szkolenia grupowe (na długo przed pandemią) zaczęły być coraz częściej przenoszone na Teams czy Wirtualny Kampus; księgozbiór z dziedziny Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa od czasów likwidacji „tradycyjnych” studiów z tego zakresu przestał być używany. Zamiast tego tematami numer jeden stały się zadania związane z parametryzacją i ewaluacją, a nawet wprowadzaniem opisów bibliograficznych czasopism wydawanych przez uniwersytet do istotnych baz indeksujących (Index Copernicus, CEJSH, Pol-Index).

Z perspektywy zarówno rangi problemu, jak i zaangażowania się Bibliotek w prace związane z ewaluacją to właśnie one wydają się być obecnie najważniejsze, zwłaszcza w kontekście kierunków rozwoju i tego, czego oczekują od nas Uniwersytety.

Założenia badań ankietowych

W celu zdiagnozowania mechanizmów współpracy pomiędzy bibliotekami uczelnianymi a ich jednostkami macierzystymi zdefiniowaliśmy grupę badawczą, w skład której wchodzi 18 uniwersytetów⁶, posiadających własne biblioteki.

⁶ Zgodnie z Wykazem uczelni publicznych nadzorowanych przez Ministra właściwego ds. szkolnictwa wyższego – publiczne uczelnie akademickie, [online], <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/wykaz-uczelni-publicznych-nadzorowanych-przez-ministra-wlasciwego-ds-szkolnictwa-wyszego-publiczne-uczelnie-akademickie> [dostęp: 17.03.2021].

Tabela 1. Zestawienie uniwersytetów i prowadzonych przez nie bibliotek

Uniwersytet	Biblioteka
Uniwersytet Warszawski	Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
Uniwersytet w Białymstoku	Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku
Uniwersytet Gdański	Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	Biblioteka Jagiellońska
Uniwersytet Łódzki	Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	Biblioteka Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu
Uniwersytet Opolski	Biblioteka Uniwersytetu Opolskiego
Uniwersytet Szczeciński	Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego
Uniwersytet Śląski w Katowicach	Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka
Uniwersytet Rzeszowski	Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie
Uniwersytet Wrocławski	Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie	Biblioteka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
Uniwersytet Zielonogórski	Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy	Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach	Biblioteka Uniwersytecka w Kielcach

Interesowały nas mechanizmy i rozwiązania, jakie wybrano w tych instytucjach w celu przeprowadzania ewaluacji, o której mówi Konstytucja dla Nauki⁷, ogłoszona 1 października 2018 roku. Teoretycznie to właśnie biblioteki uczelniane posiadały duży potencjał, zgromadzony przez wieloletnią pracę na systemach służących do gromadzenia i popularyzacji danych o publikacjach, by „na wejściu” mieć przewagę nad uniwersytecką administracją.

Wysłaliśmy zapytanie do wyżej wymienionych bibliotek akademickich, składające się z ośmiu krótkich pytań:

- 1) Wsparcie w ewaluacji (tak/nie) – czy biblioteka wspiera uczelnię w ewaluacji?
- 2) Podstawa formalna – jaka jest podstawa formalna powyższych działań (zarządzenie, umowa)?
- 3) Jednostka/dział – jaka jednostka/jednostki biblioteki biorą udział w ewaluacji? Czy powołano do tego odrębną jednostkę, czy przydzielono to działanie już istniejącej?

⁷ Konstytucja dla Nauki, [online], <https://konstytucjadlanauki.gov.pl/> [dostęp: 17.03.2021].

4) Bezpośrednia podległość – komu podlegają pracownicy biblioteki w zakresie ewaluacji?

5) Bezpośrednia współpraca – z kim współpracują osoby oddelegowane do tego działania z biblioteki (zespół do spraw ewaluacji, importerzy publikacji)?

6) Rola importera publikacji – czy biblioteka posiada nadaną rolę importera publikacji?

7) Narzędzia – jakie systemy/oprogramowanie jest używane w pracy nad ewaluacją?

Taki zestaw pytań pozwoli określić typowy model współpracy na linii uczelnia–biblioteka, której celem jest przejście z jak najlepszym wynikiem przez proces ewaluacji.

Interesowała nas podstawa formalna całego przedsięwzięcia – dzięki niej widzimy nie tylko skalę współpracy, ale również rangę samej biblioteki. Regulacja prawna wskazuje ramy działalności, podział ról, obieg dokumentacji, odpowiedzialność za zadanie: czyli wszystko to, co pozwala jednoznacznie stwierdzić, że mamy do czynienia z akcją prowadzoną metodycznie.

Kolejną kwestią jest umiejscowienie gromadzenia i przetwarzania danych na potrzeby ewaluacji w konkretnym oddziale biblioteki bądź powołania do tego celu odrębnego ciała. Pojawia się tu nie tylko kwestia przyjęcia na swoje barki niezwykle odpowiedzialnej pracy (ciekawym zagadnieniem jest dodatkowe wynagrodzenie – nietrudno zauważyć, że nawet jeśli biblioteka prowadziła działania w zakresie prowadzenia bibliografii publikacji pracowników uczelni, to nowe zadania wymagały nowych umiejętności oraz przyjęcia odpowiedzialności na wyższym poziomie), ale także podległości służbowej.

Właśnie o nią pytaliśmy w odrębnym akapicie, ponieważ formalne przejęcie dotychczasowych pracowników biblioteki pod skrzydła władz uczelni faktycznie oznaczałoby zubożenie jej składu osobowego.

Następne dwie kwestie (bezpośrednia współpraca oraz rola importera publikacji) pomogą określić mechanizm współpracy obu instytucji oraz podkreślą zarówno odpowiedzialność biblioteki za jej działania, jak i oficjalną, partnerską formę współpracy.

Ostatnie i kluczowe z szerszej perspektywy pytanie dotyczy stosowanych w tej działalności narzędzi:

1) Czy będą to rozwiązania już wykorzystywane przez biblioteki, jak system Expertus?

2) Czy raczej bezpośrednia praca w PBN bez dodatkowego oprogramowania?

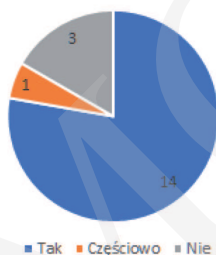
3) Czy też komercyjne programy-kombajny do zarządzania uczelnią?

Odpowiedzi pozwolą nam nie tylko wskazać na prostą kontynuację doświadczeń bibliotek, ale też będą źródłem refleksji na temat przyszłości podobnych działań.

Wyniki badania ankietowego

Na 18 zbadanych uniwersytetów aż 14 posiada pełne wsparcie w ewaluacji od swoich bibliotek. Jedynie 1 uczelnia (UMCS w Lublinie) wspiera ją częściowo, zaś 3 – wcale (Uniwersytet Wrocławski, UKSW w Warszawie i Uniwersytet Warszawski).

Uczelnie wspierane poprzez biblioteki w procesie ewaluacji

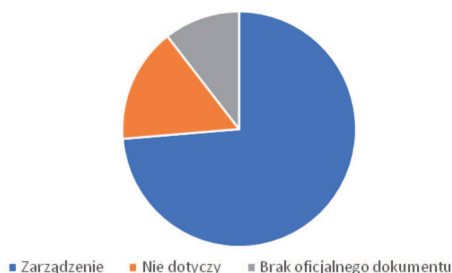
Rycina 1. Uczelnie wspierane przez biblioteki w procesie ewaluacji.

Kwestia częściowego wsparcia we wspomnianym przypadku polega na tym, że w przypadku Biblioteki Głównej UMCS jedynie Wydział Prawa i Administracji został objęty formalnym wsparciem, pozostałe jednostki (10 + 1 zamiejscowy) samodzielnie pracują w PBN.

Warto dodać, że wrocławska Biblioteka Uniwersytecka przestała wspierać macierzystą jednostkę w tych działaniach od kwietnia 2020 roku, natomiast Biblioteka Główna UKSW jest już formalnie przygotowywana do prac ewaluacyjnych od 2022 roku.

W kwestii oficjalnej współpracy biblioteka–uczelnia należy zaznaczyć, że tylko dwie biblioteki nie posiadają formalnego dokumentu, który potwierdzałby takie działanie (Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego oraz Biblioteka Uniwersytecka w Białymstoku).

Formalna podstawa działań bibliotek na rzecz ewaluacji

Rycina 2. Formalna podstawa działań bibliotek na rzecz ewaluacji.

Zdecydowana większość bibliotek (13) została zobligowana do pracy w zakresie ewaluacji przez zarządzenie rektorskie, choć zdarzają się również powołania bibliotekarzy do zespołów pracujących pod przewodnictwem rektorów do spraw nauki.

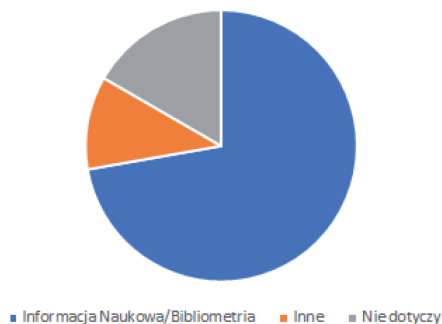
Podległość służbowa bibliotekarzy biorących udział w ewaluacji

Rycina 3. Podległość służbowa bibliotekarzy biorących udział w ewaluacji.

W zakresie wsparcia uczelni przez pracowników konkretnego działu biblioteki (lub utworzenia nowego na potrzeby ewaluacji) okazało się, że wiodącą rolę odgrywają działy informacji naukowej; taka sytuacja ma miejsce w aż 13 spośród 18 badanych jednostek.

Skład wsparcia z ramienia bibliotek

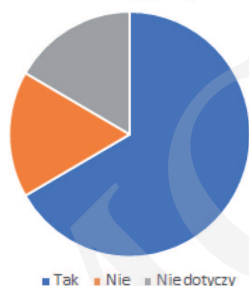

Rycina 4. Skład wsparcia z ramienia bibliotek.

Odpowiedź na pytanie związane z bezpośrednią współpracą bibliotekarzy z organem uczelni w zasadzie można sprowadzić do rekomendowania utworzenia zespołu do spraw ewaluacji, współpracującego z wydziałowymi importerami publikacji, który na różnych uniwersytetach przybiera rozmaite nazwy.

Samodzielność wykonywanej pracy dobrze określa odpowiedź na pytanie, czy biblioteka może pochwalić się rolą bezpośredniego importera publikacji – taką funkcję pełni aż 12 jednostek.

Czy biblioteka ma funkcję importera publikacji?

Rycina 5. Czy biblioteka ma funkcję importera publikacji?

Pytanie o wykorzystywane w procesie ewaluacji przez biblioteki narzędzia odnosi się do tradycji prowadzenia własnych baz bibliograficznych (większość z nich prowadzono w komercyjnym systemie Expertus) i ewentualnego przejścia na inne rozwiązania, również komercyjne, ale służące do bardziej kompleksowego zarządzania uczelnia i opracowane z myślą o współczesnych zmianach w finansowaniu i sprawozdawczości nauki.

Tabela 2. Narzędzia wykorzystywane w procesie ewaluacji

Nazwa biblioteki	Oprogramowanie
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie	Nie dotyczy
Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku	PBN/Expertus (1 wydział)
Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego	Omega-Psir
Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu	Omega-Psir
Biblioteka Jagiellońska	Science Cloud
Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego	Expertus
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	Expertus (1 wydział)
Biblioteka Uniwersytecka UMK w Toruniu	Expertus
Biblioteka Uniwersytetu Opolskiego	Omega-Psir
Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego	Własne
Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka	Prolib, w 2021 wdrażany Omega Psir
Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego	Expertus
Biblioteka Uniwersytecka UWM	Expertus
Uniwersytet Wrocławski Biblioteka Uniwersytecka	Nie dotyczy
Biblioteka Główna UKSW	Nie dotyczy, w 2022 Omega Psir
Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego	Własne
Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy	Expertus
Biblioteka Uniwersytecka w Kielcach	PBN

Dwie instytucje (Biblioteka Uniwersytecka w Białymstoku i Biblioteka Uniwersytecka w Kielcach) wprowadzają dane bezpośrednio do PBN – co ciekawe, Białystok jeden wydział opracowuje w Expertusie.

Sytuacja UKSW w Warszawie może być symptomatyczna: kolejna ewaluacja będzie tam prowadzona z wykorzystaniem systemu OMEGA PSIR, prowadzonego przez Bibliotekę. To narzędzie, opracowane przez Politechnikę Warszawską, jest już obecnie wykorzystywane przez 3 uczelnie spośród ankietowanych – ogółem korzysta z niego 10 jednostek (w tym m.in. SGGW, Politechnika Śląska, Politechnika Opolska). Jak dotąd (poza 3 już aktywnymi wdrożeniami w uczelniach ogólnych) migrację na ten system zapowiadają na pewno 2 kolejne jednostki.

OMEGA stanowi kompleksowy system klas Institutional Repository (IR) oraz Current Research Information System (CRIS) i pozwala na:

- gromadzenie informacji o prowadzonych przez jednostkę pracach naukowych, badawczych i wdrożeniowych,
- gromadzenie danych o publikacjach, raportach z badań finansowanych ze środków publicznych, broniących rozprawach doktorskich,
- prowadzenie działalności dydaktycznej i przedstawianie ukończonych prac dyplomowych na studiach I i II stopnia.

Odrębne rozwiązania (własne lub inny komercyjny system w postaci Science Cloud, na który zdecydował się Uniwersytet Jagielloński w Krakowie) to obecnie 3 wdrożenia.

Podobnie jak OMEGA, rozwiązanie Science Cloud oparte jest na kompleksowym podejściu do funkcjonowania uczelni i stanowi ekosystem wspierający zarządzanie informacją naukową i przygotowanie do ewaluacji.

Znajdziemy tu moduły:

- analityki (monitorowanie wypełniania slotów przez naukowców wraz z symulacjami),
- ewidencji naukowej (gromadzenie i przetwarzanie informacji o dorobku naukowym),
- repozytorium naukowego.

Wiodące miejsce z liczbą 7 aktywnych bibliotek, transportujących dane do PBN przez dodatkowe oprogramowanie, należy do najstarszego systemu, czyli Expertus od poznańskiej firmy Splendor. W zestawieniu z omówionymi wyżej, współcześnie zaprojektowanymi systemami, Expertus charakteryzuje się wysokim poziomem skomplikowania (nigdy nie był to program intuicyjny, dodatkowo nawarstwianie kolejnych aktualizacji i dostosowań do PBN nie ułatwiło tej kwestii), brakiem modułu repozytoryjnego czy w końcu wielomiesięcznym odcięciem od możliwości importu publikacji do PBN wskutek zmiany API tego ostatniego.

W związku z tym rysuje się pytanie, czy nowsze systemy nie przejmą dotychczasowych „klientów” Expertusa? Czas pokaże, ale przykład Biblioteki UKSW, która od 2022 roku (a więc na potrzeby kolejnej całościowej ewaluacji) wybrała usługę OMEGA, nie jest dobrą wróżbą – podobnie jak wybór UJK w Kielcach, który zrezygnował z rozwiązania firmy Splendor przez brak możliwości dokonania importu danych czy UŚ w Katowicach, od 2021 wdrażającego rozwiązanie Politechniki Warszawskiej.

Do obecnych 3 wdrożeń OMEGI dołączą więc 2 kolejne, co już niemal dorówna liczbie bibliotek korzystających z systemu Expertus – biorąc pod uwagę, że mogą się pojawić również niezapowiedziane migracje, trudno przewidzieć, jak z 2022 rokiem będzie kształtował się krajobraz systemów wspomagających ewaluację.

Biblioteka Uniwersytecka UMCS: dlaczego obsługujemy tylko jeden wydział?

Biblioteka Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej ma długą tradycję w opracowywaniu bibliografii publikacji pracowników naukowych macierzystej jednostki – szerszy rys historyczny zaprezentowały w poświęconym temu zagadnieniu artykule B. Woźniak i M. Ziółkowska⁸.

W syntetycznym skrócie można wydzielić kilka faz prac nad gromadzeniem informacji o dokonaniach naukowców UMCS:

- wykazy nabytków w latach 40./50. ubiegłego wieku,
- *Wykaz publikacji pracowników naukowych Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie ogłoszonych w latach 1944–1954*,
- bibliografie dziedzinowe, wydziałów i jednostek organizacyjnych,
- seria „Bibliografie Osobowe”, obejmująca dokonania 28 wybranych naukowców UMCS,
- *Wykaz Publikacji Pracowników UMCS w... r.*, obejmujący niemal całość 1972–1988,
- w 2000 r., na mocy decyzji władz rektorskich, Biblioteka przystąpiła do tworzenia podmiotowej bibliografii UMCS w formie bazy danych.

Korzenie bazy danych prowadzonej w systemie Expertus (który do niedawna wydawał się być monopolistą w zakresie kompleksowych rozwiązań bibliograficz-

⁸ B. Woźniak, M. Ziółkowska, *Od wykazu publikacji do narzędzia parametryzacji: dokumentacja dorobku naukowego pracowników Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w zintegrowanym systemie zarządzania uczelnia*, [w:] *Biblioteka w czasie, czas w bibliotece: materiały konferencyjne*, Lublin, 25–26 września 2014, t. 2, *Współczesność*, 2015, s. 111–132.

nych) sięgają aż dwóch dekad wstecz – obecnie „Bibliografia Publikacji Pracowników UMCS” obejmuje ponad 40 000 opisów, dostępnych z wersji internetowej bazy.

Od początku BPP UMCS jej rozwój wstrzymywał brak regulacji prawnych, aktywizujących naukowców w celu zgłaszania bieżącego dorobku naukowego. W połączeniu ze zmianami organizacyjnymi w strukturze Biblioteki, fluktuacją kadr, zmiennością obowiązków owocowało to lukami w wykazach osiągnięć pracowników.

Około 2012 roku pojawiła się szansa na zaktualizowanie bazy prowadzonej przez BG UMCS w związku z pracami uczelni nad utworzeniem w obrębie Zintegrowanego Systemu Zarządzania Uczelnią SAP (system informatyczny zarządzania przedsiębiorstwem klasy ERP) modułu Obsługi Badań Naukowych z Bazą Ekspertów – B. Woźniak i M. Ziółkowska we wspomnianym już artykule⁹ sukces przedsięwzięcia uzależniały od:

- wdrożenia formularzy zgłoszeniowych publikacji, pozwalających na autodeponowanie danych o dorobku z bibliotekarzem w roli korektora,
- faktycznego powiązania BPP UMCS z Bazą Ekspertów w ramach Zintegrowanego Systemu Zarządzania Uczelnią,
- wewnętrznego uregulowania w postaci zarządzeń rektora.

Finalnie zwyciężyła jednak koncepcja, w której Uczelnia w ramach Wydziałów sama gromadzi informacje na temat dorobku pracowników naukowych. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie wypracował model sprawozdawczości oparty na autonomicznych działaniach w obrębie poszczególnych wydziałów, które zgłaszały rezultaty do pionu podlegającego prorektorowi ds. nauki.

Jeszcze przed ewaluacją niektóre wydziały (jak Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej) stworzyły autorskie narzędzia (Baza Aktywności Naukowej¹⁰), które umożliwiały skomputeryzowane gromadzenie danych o pracach naukowych i generowanie różnego rodzaju raportów. Z punktu widzenia Biblioteki UMCS była to sytuacja utrudniająca przekazywanie informacji na temat dorobku do bazy Bibliografia Publikacji Pracowników UMCS, prowadzonej w systemie Expertus – z jednej strony sprawiało to wrażenie niepotrzebnego dublowania danych, z drugiej sami naukowcy preferowali kontakt z osobą prowadzącą bazę na ich macierzystym wydziale.

Także współcześnie wydziały zachowały daleko idącą autonomię i importery publikacji korzystają z różnych metod pracy: od wspomnianej już autorskiej bazy danych (Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej) po zbieranie

⁹ *Ibidem*, s. 20.

¹⁰ Baza Aktywności Naukowej, [online], <http://geografia.umcs.lublin.pl/publikacje/index.php/start> [dostęp: 17.03.2021].

informacji na temat aktywności publikacyjnej przez formularz Google¹¹ (Wydział Filozofii i Socjologii).

Konstytucja dla Nauki wymusiła jednak zmiany w zakresie analizy wyników pracy wydziałów w tym zakresie i głosu doradczego, którym miał służyć powołany zespół do spraw ewaluacji, obecnie (od listopada 2020 roku) funkcjonujący w ośmioosobowym składzie pod przewodnictwem prorektora ds. nauki i współpracy międzynarodowej.

Paradoksalnie okazało się, że dzięki zmianom systemowym w obrębie szkolnictwa wyższego Biblioteka UMCS może włączyć się w pracę nad ewaluacją – choć nie będzie to rozwiązanie kompleksowe, jak w niemal wszystkich analogicznych jednostkach krajowych, to zaczęło obejmować istotne zakresy tej problematyki (analizy z wykorzystaniem ogólnodostępnych baz danych oraz bardziej szczegółowe, z wykorzystaniem Sci-Val i InCites). Równolegle pilotujemy zagadnienie DMP na potrzeby wniosków grantowych i rozpoczęliśmy prace nad wprowadzeniem instytucjonalnego repozytorium.

Upadek planów wprowadzenia Biblioteki w poprzednich latach w cykl prac parametryzacyjnych uczelni uczy pewnej pokory podczas próby tworzenia prognoz – pewne jest jednak, że 2021 rok to dla nas druga szansa na wypracowanie stabilnego i regulowanego zarządzania współdziałania.

Zagrożenia upatrujemy w braku sformalizowania współpracy. Jedyne jasno określona i obligatoryjna dla wszystkich pracowników nauki droga przekazywania informacji na temat dorobku stanowi podstawę do zaistnienia warunków dla działań bibliotekarzy. To nie wszystko – regulacje przez rozporządzenia mogą stanowić naturalną tamę dla rosnących zleceń dla biblioteki, które wykraczają poza parametryzację i ewaluację oraz wprowadzić układ zależności (struktura pionu odpowiedzialnego za zadanie, podległość, zakres odpowiedzialności itp.), pozwalający mówić o faktycznej współpracy (wsparciu?) bądź jej braku.

Podsumowanie

Biblioteki i ewaluacja – co dalej? Nie ośmielamy się prognozować, jak będzie wyglądała przyszłość krajowej współpracy na linii uniwersytet–biblioteka w omawianej dziedzinie, jednak trudno uciec od próby naszkicowania możliwych scenariuszy.

¹¹ Dokument dostępny z poziomu strony Wydziału, [online], <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSd1g5mcHgc4OmYteCFbwjr00As3Ll5wgDQ-SYqjWxWvPcK3Bw/viewform> [dostęp: 17.03.2021].

Założeniem podstawowym, które nam przyświeca, jest konieczność zmiany. Konstytucja dla Nauki przekształciła krajową rzeczywistość w obszarze szkolnictwa wyższego, ale czy możemy być pewni, że jest to trwała i ostatnia rewolucja w najbliższej przyszłości? Zresztą nawet nie sama reforma wypracowanej idei ewaluacji, ale choćby wykorzystywanego narzędzia (z jednej strony widzimy, jak cichutko zatonął Pol-Index, w który swoją pracę włożyły setki redaktorów pism i bibliotekarzy, z drugiej – transformacje samego PBN i jego okresy „zawieszenia” również nie napawają optymizmem) pociągnie za sobą gigantyczne zmiany.

Niekoniecznie musi znaleźć się w nich miejsce dla biblioteki, na przekór nawoływaniom, by bibliotekarze stawali się „czarodziejami ewaluacji”¹² – do tego miana skuteczniej pretendują wspomniane już systemy zarządzania dorobkiem nauki.

Prześledźmy scenariusz pesymistyczny z punktu widzenia bibliotekarzy, nie tylko tych zajmujących się ewaluacją. Już dziś PBN nie wykorzystuje wszystkich pól, jakie znajdziemy w najstarszym i masowo stosowanym systemie, jakim jest Expertus – pojawia się pytanie, po co więc tracić zasoby na mozolne opisywanie publikacji „po staremu”? Oczywiście zwolennicy ciągłości i tradycji podniosą argument związany z tymi wartościami (przystawalność dawnych opisów do nowych, rola dokumentacyjna lub propagująca), ale czy w świecie VUCA będzie on miał wagę wystarczającą do przeforsowania trwania przy dawnych formach? Tym bardziej że ewaluacja zrewidowała spojrzenie na dokonania naukowe i ich aktualność – wielu zarządzających uczelniami traktuje okres przed 2017 rokiem za zamkniętą kartę, skupiając się na tym, co ważne z perspektywy 2022 roku.

Oczywiście tego typu czysto utylitarne podejście nie deprecjonuje poprzednich dokonań – wszak to one długofalowo „pracują” na naukowca, co na przykład przez liczbę cytowań przełoży się na większą szansę uzyskania dofinansowania do badań.

Wracając do sedna:

- tendencje PBN do upraszczania opisów publikacji,
- wykwalifikowana obsługa w postaci osób wyznaczonych z ramienia poszczególnych Wydziałów/Dyscyplin,
- doświadczenie importerów publikacji (którzy, jak się przekonaliśmy, w większości są związani nie z bibliotekami, a strukturami naukowo-dydaktycznymi uniwersytetów),
- centralizacja zarządzania uczelniami,
- gotowe, komercyjne i przede wszystkim intuicyjne systemy służące do zarządzania, a nawet prognozowania wyników ewaluacji, mogą spowodować, że

¹² A. Drabek, *Rola biblioteki w zakresie parametryzacji uczelni, prezentacja z wystąpienia na I Kongresie Bibliotek Szkół Wyższych, 12–14 czerwca 2019, Łódź*, [online], <http://www.ebib.pl/pliki/26/2019-07-Drabek.pdf> [dostęp: 17.03.2021].

bibliotekarski trud zostanie uznany za zbędny. Skoro władze uczelni/wydziałów posiadają własną administrację, zespoły do spraw ewaluacji zaczynają korzystać z kompletnych produktów, niewymagających kwalifikacji, jak choćby Expertus, a wprowadzanie danych do PBN nie wymaga kompetencji wypracowanych przez doświadczonych bibliotekarzy, to wniosek może nasuwać się sam.

Jednocześnie nie można zapominać o optymistycznym scenariuszu dla bibliotek akademickich, uczestniczących w ewaluacji – to właśnie on wydaje się obecnie mieć najsilniejsze podstawy.

O szansach jego powodzenia decyduje nie tylko przygotowanie bibliotek (zaplecze w postaci narzędzi i metodyki pracy, wykwalifikowana kadra, umiejętność wypracowania rezultatów działalności naukowej na podstawie specjalistycznych narzędzi w rodzaju InCites czy Sci-Val), ale również ich determinacja – a tej zdecydowanej ich większości nie sposób odmówić.

Wyniki badań ankietowych wskazują jasno, że niemal wszystkie ośrodki ogólnouniwersyteckie korzystają z pomocy bibliotek w ewaluacji, a pozostałe włączają się w to zagadnienie. Można powiedzieć, że jako biblioteki jesteśmy w trakcie „odchodzenia od tradycyjnych struktur i koncepcji na rzecz dopasowania procesów pracy do nowych technologii oraz rozwijania cyfrowych usług”¹³. Przewrotne jest to, że silniejsza więź biblioteki i uczelni jest pochodną odgórnego biurokratyzacji, przed którą broniła się spora część środowiska naukowego.

W przypadku stałego wdrożenia bibliotekarzy do zadań związanych z ewaluacją można liczyć na powstanie wyspecjalizowanych zespołów analitycznych, zdolnych do przeprowadzania nie tylko coraz bardziej uproszczonych czynności administracyjnych w PBN, ale także potrafiących prognozować miejsce i rangę uczelni na tle konkurencji zarówno na podstawie danych już obecnych w PBN (aktualność stanowi główną wadę tego rozwiązania), jak i te, które oferują Scopus i Web of Science.

Bibliografia

- Drabek A., *Rola biblioteki w zakresie parametryzacji uczelni, prezentacja z wystąpienia na I Kongresie Bibliotek Szkół Wyższych, 12–14 czerwca 2019*, Łódź, <http://www.ebib.pl/pliki/26/2019-07-Drabek.pdf>
- Drabek A., *Rola biblioteki w procesie parametryzacji uczelni*, [w:] *I Kongres Bibliotek Szkół Wyższych, Łódź, 12–14 czerwca 2019*, red. I. Sójkowska, L. Derfert-Wolf, Stowarzyszenie EBIB (Materiały Konferencyjne EBIB, nr 26), s. 1–10, [online], <https://rebus.us.edu.pl/>

¹³ K. Hudzik, *Biblioteka akademicka i nauka w procesie transformacji cyfrowej: próba diagnozy*, „Biblioteka” 2018, nr 22 (31), s. 143–156, [online], <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/b/article/view/17850> [dostęp: 17.03.2021].

- bitstream/20.500.12128/11745/1/Drabek_Rola_biblioteki_w_procesie_parametryzacji_uczelni.pdf
- Hudzik K., *Biblioteka akademicka i nauka w procesie transformacji cyfrowej: próba diagnozy*, „Biblioteka” 2018, nr 22 (31), s. 143–156. DOI: 10.14746/b.2018.22.8.
- Konstytucja dla Nauki*, [online], <https://konstytucjadlanauki.gov.pl/>
- Mąka-Stolingwa B., Starosta B., *Współpraca bibliotekarz–naukowiec na Politechnice Wrocławskiej*, „Biuletyn EBIB” 2018, nr 183: *Współpraca bibliotek z naukowcami*, [online], <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/35>
- Woźniak B., Ziółkowska M., *Od wykazu publikacji do narzędzia parametryzacji: dokumentacja dorobku naukowego pracowników Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w zintegrowanym systemie zarządzania uczelnią*, [w:] *Biblioteka w czasie, czas w bibliotece: materiały konferencyjne*, Lublin, 25–26 września 2014, t. 2: *Współczesność*, 2015, s. 111–132.